

Michał Siekierka

Kwestia ukraińska w niemieckiej opinii politycznej

Streszczenie

Przedmiotem dysertacji jest kwestia ukraińska w niemieckiej opinii politycznej, której analiza obejmuje lata 1871 – 2019. Pod pojęciem „kwestia ukraińska” autor rozumie wszelkie działania, podyktowane narodowymi i państwowotwórczymi aspiracjami Ukraińców, zmierzające do zawiązania odrębnego bytu politycznego, w szczególności: ustanowienia niepodległej Ukrainy, legitymizacji jej suwerenności na arenie stosunków międzynarodowych oraz utrzymania i ustabilizowania instytucji państwa. Definiując „kwestię ukraińską” autor pragnie zaznaczyć, że ujmuje pojęcie szeroko, mając na uwadze triadę: a) podmioty - skomplikowaną problematykę aspiracji ukraińskich działaczy emigracyjnych (świadomie zawężoną do przebywających w Niemczech i Austrii, w których to państwach emigracja ukraińska miała niebagatelny wpływ na niemiecką politykę), b) ziemię – problematykę tzw. etnicznych terytoriów ukraińskich (Galicji Wschodniej i Zachodniej, Bukowiny, Rusi Zakarpackiej, Krymu i Besarabii) oraz c) imperium – działania ośrodków władzy politycznej, częstokroć prowadzących między sobą wewnętrzną walkę światopoglądową.

Tak zdefiniowana, na potrzeby dysertacji, „kwestia ukraińska” została przedstawiona jako obiekt zainteresowania niemieckiej opinii politycznej. Należy wyjaśnić, że pod tym pojęciem, autor rozumie zarówno niemiecką myśl polityczną, interesy polityczne państwa niemieckiego oraz metody działania polityki niemieckiej, ogniskujące się na kwestii ukraińskiej. Da się zaobserwować, że na przestrzeni lat, opinia ta ulegała znacznym przewartościowaniom. Od traktowania kwestii ukraińskiej jako fundamentalnej, po jej całkowite zmarginalizowanie. Jednakże, w kontekście planowania i realizacji polityki wschodniej, będącej stałą częścią polityki państwa niemieckiego, nie można twierdzić, że stanowiła zganienie nie relewantne. Dlatego też główną płaszczyznę zainteresowania autora stanowią zmiany postrzegania przez niemiecką opinię polityczną kwestii ukraińskiej (ich przyczyny i skutki) w długich okresach czasu. Celem pracy jest ujęcie oraz scharakteryzowanie tych zjawisk w formie naukowego modelu.

Każdy model politologiczny stanowi teoretyczną abstrakcję wynikającą ze zdefiniowanego paradygmatu, a jego intencją jest uporządkowanie rzeczywistości i nadanie jej ogólnych ram, w dążeniu do ukazania związków przyczynowo-skutkowych pomiędzy zachodzącymi zjawiskami oraz umożliwienia antycypacji, z możliwie jak największą precyzją, przyszłych wydarzeń politycznych. W konsekwencji wnikliwej analizy materiałów źródłowych,

wykonanych opisów historycznych oraz przeprowadzonych charakterystyk zjawisk i postaw niemieckiej opinii politycznej od schyłku XIX w. do czasów obecnych, autor prezentuje stanowisko, iż zachodzą odpowiednie przesłanki pozwalające na skonstruowanie modelu przedstawiającego kwestię ukraińską w niemieckiej opinii politycznej w tym okresie historycznym. Układ chronologiczny dysertacji wynika z przyjętej metodologii badawczej. Ramy czasowe wyznacza 1871 r., wieńczący kilkuletni proces jednoczenia państw niemieckich, zakończony proklamacją II Rzeszy, państwa posiadającego zdolność do wyrażania opinii, właściwej dla reprezentowania stanowiska niemieckiego na arenie międzynarodowej. Górna granica, w ujęciu modelowym, pozostała świadomie otwarta. W dysertacji wyznacza ją 2019 rok, w którym dokonała się kolejna, znacząca zmiana w postrzeganiu przez niemiecką opinię polityczną kwestii ukraińskiej.

Podział pracy na trzy części odpowiada poszczególnym okresom historycznym: 1) od 1871 r. do zakończenia I wojny światowej, 2) od 1919 r. do zakończenia II wojny światowej, oraz 3) od 1945 r. do dni współczesnych, a tym samym odzwierciedla sinusoidalne zainteresowanie kwestią ukraińską, porównywalne w każdym z zaproponowanych okresów cyklicznych. Chronologiczny podział na trzy cykle odzwierciedlony został na podstawie obserwacji zjawisk (wydarzeń), przełomowych dla niemieckiego postrzegania kwestii ukraińskiej. Ukazanie powstania państwa ukraińskiego jako istotnego z punktu widzenia Niemiec czynnika kształtującego politykę wschodnią Berlina, w sposób istotny wypełnia lukę w polskiej literaturze przedmiotu ale i pozwala na bardziej efektywną analizę przyszłości politycznej regionu. Zaproponowany przez autora model służy, nie tylko, przedstawieniu byłych oraz aktualnych zjawisk charakterystycznych dla przyjętej polityki oraz charakterystycznej dla poszczególnych stron, metody podejmowania działań, lecz pozwala na określenie orientacyjnych faz nasilenia stosunków pomiędzy dwoma podmiotami w przyszłości. Teza rozprawy oparta jest na stanowisku, że Niemcy na przestrzeni lat, odnosiły się do kwestii ukraińskiej w sposób niejednolity, nietrwały i nieugruntowany. Jednakże w tej zmienności da się zaobserwować istniejącą prawidłowość, stanowiącą istotny element w kształtowaniu polityki niemieckiej, którą można ująć w formę modelu politologicznego. Ukazującego kwestię ukraińską jako ważny punkt odniesienia w koncepcji polityki niemieckiej, którym posługiwały się Niemcy w celu zrealizowania interesów politycznych. Autor, formułując powyższą tezę, udowadniał że ten element strategii, pomimo znacznej jego wagi w obustronnych relacjach, nie ma charakteru stałego narzędzia politycznego, lecz wykorzystywany jest cyklicznie i świadomie w przełomowych okresach historycznych. Jego

aparatus można odpowiednio scharakteryzować, wyróżniając istotne dla problematyki cykle, które stanowią podstawę dla konstrukcji modelu politologicznego.

W dysertacji wyeksponowano kluczowe momenty, jakie na przestrzeni lat wywierały wpływ na formułowanie się niemieckiej opinii politycznej względem przedmiotowej kwestii. Wskazano aspekty, które tłumaczyły dlaczego opinia nie była jednolita, trwała i ugruntowana. Taka metoda porządkowania wywodu umożliwiła na zaprezentowanie, w sposób całościowy charakterystyczną zmienność oraz cechującą ją stałą, prawidłowość cykliczną.

Model ukazany został w formie graficznej - na wykresie, którego ramy wyznaczają dwie osie. Oś pozioma (oś czasu) przedstawia kluczowe wydarzenia, istotne dla kształtowania kwestii ukraińskiej w niemieckiej opinii politycznej, oś pionowa (oś wartości/jakości) przedstawia natężenie stosunku opinii do tej kwestii (niskie, średnie oraz wysokie). Każdy z wycinków relacji pomiędzy osiami przedstawia jej inherentny charakter. Sposób prezentacji danych umożliwił odzwierciedlenie zmienności natężenia polityki na tle badanych wydarzeń oraz na ukazanie jej cykliczności.

Przedstawiony model prezentuje trzy cykle, odpowiadające strukturze dysertacji. Ze względów, wynikających ze specyfiki zjawisk historycznych, cykle te nie są równe względem siebie oraz posiadają charakter zamknięty.

Jak wykazano w rozprawie, odcinki nie mają charakteru jednolitego. U ich podstaw, znajdują się części ukształtowanej sinusoidy, obrazującej motywację kształtowania się niemieckiej opinii politycznej. Tym samym każdy cykl rozpoczyna się od niskiego stopnia zainteresowania kwestią ukraińską, po czym następuje jego powolny, nieregularny wzrost jakościowy, który kończy się dynamicznym załamaniem, zwiastującym rozpoczęcie kolejnego cyklu. Cele niemieckiej polityki w każdym z tych okresów motywowane były intencjonalnie, w zależności od bieżących interesów politycznych. Autor wyróżnił te intencje w stosunku do każdego z cykli, jako: 1. Krystalizacja kwestii ukraińskiej, 2. Instrumentalizacja polityki, 3. Ugruntowanie polityki. Przedstawione wyniki badań mogą być postrzegane nie tylko w kategoriach teoretycznych, ale i empirycznych, rozumianych jako praktyczna analiza służąca do formułowania efektywniejszych prognoz politycznych. Model może stanowić zbiór wskazówek dla polskich instytucji politycznych i publicznych prowadzącymi namysł nad kierunkami polityki zagranicznej oraz regionalnej. Stanowi narzędzie politologiczne służące do dalszych badań szczegółowych.

Słowa kluczowe: Niemcy, kwestia ukraińska, opinia polityczna, model politologiczny

Wrocław, dnia 18 maja 2020 r.

